

בענין הלכה וcopyright laws
אריה ליבוביץ

- I. Background to using other's intellectual property.
- A. משנה אבות פ"ו מ"ו - importance of quoting other people.
1. מדרש תנחומא במדבר - it is an absolute requirement (robbing poor)
 2. מגן אברהם או"ח קטו ס"ק ב' - exception to the rule
- B. ש"ך חו"מ רצב:לה - if you give credit you don't need permission, even to copy torah.
1. שו"ת אגרו"מ או"ח ח"ד סימן מ' אות יט - taping shiurim is different. Obviously forbidden for commercial reproduction.
 2. שו"ת הרשב"א חלק ו' סימן רפו - can't steal a sefer to reproduce it - this is not against the ש"ך because here you are physically taking something.
 3. שו"ע חו"מ רצב סעיף כ' ברמ"א - you can be forced to make your library available to others - maybe even forced to publish your shidushim - שו"ת משיב דבר ח"א סימן כד -
- II. Commercial reproductions.
- A. The issues:
1. The talmid chacham's rights. When a person put work into producing something, even Rav Benet (see below) agrees that you can't cost him his פרנסה.
 2. The publisher's rights. שו"ת הרמ"א סימן ל' - the non-Jewish publisher has no right to try to cause a loss to the Jewish publisher of the Rambam. It may not be bought until all copies of the other one are sold out.
 - a. don't worry about the possibility that the guy will stop publishing because he was only motivated by money anyway.
 - b. שו"ת מהרש"ל סימן לו ופרשת מרדכי חו"מ סימן ז' - it is only גזילה מדרבנן which is permissible for a non-Jew (see "פסיק השם הרביעי")
- B. Small portions of a book. נשמת אברהם ד עמ' רד-רו permits it for a shiur as does שו"ת שבט שר"ת but פתחי חושן ד:ט הערה כז, הלוי ד:רב forbids it.
- III. Specific injunctions against unauthorized reproduction of seforim. Usually was published with a הסכמה and a minimum time period.
- A. Rav Mordechai Benet's approach - initially forbade the second publication of a siddur, but after being brought to the authorities changed his mind with the following explanations:
1. only orally communicated cherems are meaningful - not written ones.
 2. it is only binding on people in that city - שו"ת הריב"ש סימן רעא -
 3. In בבא בתרא דף כב the rabbis allowed salesmen to come from out of town to sell their wares because keeping prices down is the most effective way of making sure women have the jewelry and perfume they need.
- B. Chasam Sofer's response:
1. written cherems are also valid - שו"ת חת"ס חו"מ סימן עט ד"ה וגם החרם בכתב -
 2. The cherem is an old one that is binding on all to facilitate torah learning - שו"ת חת"ס - חו"מ סימן נ. He adds that once the original copies are sold out there is no more cherem. Yet in חת"ס חו"מ סימן עט he forbids the reprinting even after the first set are sold out?
 - a. the explanation is that in the second teshuva the expense of compiling the material can only pay if the work is published multiple times.

b. since he personally gathered and edited material which deserves communal remuneration, the beis din can stop others from causing a loss.

3. In בבא בתרא the local salesmen will keep their stores open, here the publisher will close and invest elsewhere.

IV. The reasons the copyright laws should be binding.

A. שר"ת שואל ומשיב א"א:קמ"ד - ועשית הישר והטוב.

1. The author always maintains the rights to his work - when a cherem is issued for a time period, he is militing it to gain wider circulation.

2. A cherem against the publisher is not to protect his rights, but to grant greater dissemination. The author, though, always has his rights. A country that won't allow imported publications can only publish for themselves if the author is okay with it.

B. דינא דמלכותא דינא - שר"ת בית יצחק יו"ד חלק ב' סימן עה.

C. שר"ת נדב"י חו"מ תניינא סימן כד - זה נהנה וזה חסר. Talmid Chacham wrote a commentary on mishnah with new type setting. The publisher then published the mishna. The publisher has no right to do this because it causes a loss to the talmid chacham.

1. Rav Zalman Nechemya Goldberg - this may apply to computer programs because it causes the company a loss.

D. שר"ת חתם סופר חו"מ סימנים מט,סט, עט - השגת גבול. When one invests in obtaining a goal, he has a right to enjoy the fruits. Similar to baiting fish to an area - ד"ה אני - תוספות קידושין נט.

E. בבא מציעא דף לז. הג"ר זלמן נחמיה גולדברג - שיוך. you can sell sheep but retain the rights to future production - you can sell a computer program and retain the rights for future production.

V. Specific cases where people were generous.

A. Chafetz Chaim - with conditions for tzedakah.

B. Netziv - with conditions for allowing an opportunity to make corrections.

1 - משנה מסכת אבות פרק ו משנה ו

והאומר דבר בשם אומריו הא למדת שכל האומר דבר בשם אומריו מביא גאולה לעולם שנאמר +אסתר ב'+ ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי:

2 - מדרש תנחומא (ורשא) פרשת במדבר סימן כב

וצריך אדם כשהוא שומע דבר לומר אותו בשם אומריו אפילו משלישי הלכה ששנו רבותינו, אמר רבי תנחום הלבלי מקובל אני מרבי מיאשא שקבל מן הזקנים הלכה למשה מסיני כל מי שאינו אומר דבר משל תורה בשם אומריו שעליו הכתוב אומר אל תגזל דל כי דל הוא, וכל האומר דבר בשם אומריו זוכה שיגאלו ישראל על דיו, ממי את למד מאסתר ששמעה הדבר ממרדכי ע"י כן זכתה שנגאלו ישראל על ידה, הוי אם שמעת דבר הוי אומר בשם אומר

3 - מגן אברהם סימן קנו ס"ק ב

אם שמע דין ונראה לו שהלכה כך מותר לאמרו בשם אדם גדול כי היכי דליקבלי מיניה [עירובין דף נ"א ופסחים דף קי"ב] ובסוף מסכת כלה איתא האומר דבר בשם חכם שלא גמרו ממנו גורם לשכינה שתסתלק

4 - ש"ך חושן משפט סימן רצב ס"ק לה

כי ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו - עיין בסמ"ע ס"ק מ"ה מיהו מור"ם ז"ל כו' ובע"ש ערבב הדברים כו' לפע"ד יפה כוון הע"ש וכוון לדעת מור"ם רבו דודאי זה דוחק שיסבור מור"ם דלא כהמרדכי בלא טעם ובפרט שהביאו בד"מ בסתם אבל כשתדקדק במרדכי תרא' שכולם לדבר אחד נתכוונו וז"ל שם המפקיד ס"ת אצל חבירו גולל כל י"ב חדש ולא יקרא בו לכתחלה פירש רב יודא גאון כשם שאסור לקרות בו כך אסור להעתיק ממנו אפילו אות אחת שלא ברשות דמרע לי לפקדון וה"מ בבור וע"ה אבל חבר ות"ח מותר לקרות בו ומותר להעתיק ממנו ואפילו לכתחלה שלא ברשות והוא שאין לו כיוצא בו לפי שכשהפקידו אצלו יודע היה שהנפקד חבר וילמוד בו ואדעתא דהכין הפקיד אצלו כמו מפקיד מעות אצל שולחני דכשהן מותרין משתמש בהן ושמה הטעם משום דאיתא במדרש משלי על הדין קרא לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב שאין לבזות מי שגונב ד"ת והעתיקו עכ"ל אכה"ג מצאתי בתוספתא פ"ז דב"ק המתגנב מאח' חבר והולך ושונה פרקו ואע"פ שנקרא גנב זוכה לעצמו שנאמר לא יבוזו לגנב כי יגנוב וגו' סוף שמתמנה פרנס על הצבור ומזכה הרבים וזוכה לעצמו ומשלם על כל מה שבידו שנה' ונמצא ישלם וגו' ואין שבעתים אלא ד"ת שנאמר אמרות י"י אמרות טהורות וגו' עכ"ל התוספתאן ולדעת הסמ"ע צריך לומר האי ושמה הטעם כו' טעמא אחרינא הוא וזה דוחק דהל"ל או שמא הטעם כו' ועוד דאם כן לטעם הראשון אמאי יהא מותר להעתיק ממנו וכי עולה על הדעת דאדעתא דהכי הפקידו אצלו שיעתיק ממנו ועוד דאם כן הוה ליה למימר נמי בטעם הראשון דאדעתא דהכי הפקידו אצלו שילמוד בו ושיעתיקו ולמה לא כתב רק שילמוד בו ועוד דכיון דכתב טעם לדבר לאיזה צורך כתב טעם אחר בל' ושמה כו' אלא ודאי כך הוא המשך דברי המרדכי המפקיד ספר תורה כו' ולא יקרא בו לכתחילה והטעם שמקלקלו בקריאתו ואם הוא חבר ותלמיד חכם מותר לקרות ולהעתיק ממנו שלא ברשות ואע"ג שמקלקלו לפי שכשהפקידו אצלו היה יודע שהוא חבר וילמוד בו והשתא קשיא ליה נהי דטעמא דאדעתא דהכי הפקידו אצלו מהני דמותר ללמוד ממנו אע"פ שמקלקלו מכ"מ אמאי מותר להעתיק ממנו הא ודאי אדעתא דהכי לא הפקידו אצלו שיעתיק ממנו לכך קאמר ושמה הטעם משום דאי במדרש כו' אלמא שמוותר לגנוב ד"ת ולהעתיקו א"כ אפילו קפיד בדאי מותר להעתיקו ואע"ג שמקלקלן במה שמעתיק מכ"מ אדעתא דהכי הפקיד אצלו שילמוד בו ואינו מקפיד על הקלקול א"כ תרווייהו צריכי טעם דאדעתא דהכי הפקידו אצלו צריך דמותר להשתמש בו אע"פ שמקלקלו קצת וטעם דלא יבוזו לגנב צריך דאף ע"ג דמסתמא מקפיד בהכי מותר וזה דעת מור"ם שמתחלה כתב שמוותר לקרות ממנו כי ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו כלומר שמטעם זה מותר לקרות ולהעתיק אע"פ שמקלקלו ואח"כ כתב שיכולים ב"ד לכוף להשאל ספריו ובכלל זה ג"כ שמוותר להעתיק אפילו חבירו מקפיד על ההעתיקה מטעם דלא יבוזו לגנב וכמ"ש העיר שושן וכן נ"ל עיקר הדוק:

5 - שו"ת אגרות משה חלק או"ח ד סימן מ

מי שעושה טייפ מד"ת ואוסר להעתיקו בדבר אחד שעשה טייפ מדברי תורה וכותב שאוסר לעשות מטייפ שלו עוד טייפס ודאי אסור כי הוא ענין שוה כסף ועשה הטייפ להרויח מזה שאחרים שירצו יצטרכו לשלם לו שא"כ ליכא משום מדת סדום, וממילא כיון שהוא חפצו אין רשאים ליקח אותו להשתמש בו שלא ברשות, ואף כשלא שמעו ממנו שאינו נותן רשות אסור להעתיק ממנו בסתמא כל זמן שלא הרשה בפירוש, ואדרבה בעל הדברי תורה כיון שאמר זה ברבים שכל אחד יכול להעתיק על טייפ אין לו שום רשות למנוע מלעשות טייפס, אם לא כשאמר לכל

אלו שבאו לשמוע שאינו אומר אלא כשיבטיחו לו שלא יעשו טייפס מזה מאיזה טעם שאינו רוצה לפרסם דאף שלא שייך איסור גזל על זה איכא עכ"פ איסור מלעבור על דעתו אף כשידעין השומעין שאינו רוצה גם בלא התנה וכ"ש בהתנה שאסור שהרי הטריחוהו באופן שאמר שאינו רוצה והוי כעשו מלאכה באחד בעל כרחו. ואף שהוא דברי תורה שחייב הרב להשמיע יש הרבה שאינו ראוי לפרסם משום שאין למסור אותם לכו"ע ויש שאין מורין כן וכדאשכחן בגמ' טובא, ולפעמים מחמת שלא ברור להרב אם דבריו נכונים ובדעתו שעוד יעיין בדבר אם הם ראויין, ויש נמי רשות להרב לאסור בשביל זה שלא יעשו טייפס דשמא יראה אח"כ הרב שאין דבריו נכונים ויתבייש, אף שמסתבר דאין לו רשות לאסור על התלמידים דבר כדי שלא ישכחו וכדי שיוכלו לחזור עליהן דהא זהו ג"כ מצורכי הלמוד לתלמידים הוא אך שיצום שלא יפרסמו עד שיאמר להם שהוא ראוי גם לפרסם, אבל על טייפס שהוא נעשה על זמן רב וליתן גם לאחרים יכול לעכב שלא יעשו כלל, אבל עכ"פ הוא ענין איסור אחר ולא איסור גזלה, אבל לעשות טייפס אחר מטייפס אחד שלא ברשות הוא איסור גזל.

6 - שו"ת הרשב"א חלק ו סימן רפו

להרי"ף ז"ל

שאלה /כאן יש הערת המגיה בגוף הספר/ א' מן החברים גנב ספרי פירושים לחברו וכשתבעו ממנו נשבע ש"ח שלא יחזירם לו עד שיעתיק אותם ויש שהורו שמותר לגונבם.

תשובה הגנב הטוען עיל"ם /אוילי צ"ל עיל"ה = עם יתר לומדי ההיתר =/ טעו ושלא כדין עשו שזה שהורה שמותר לעשות כן והורה לו משום שמתלמד ד"ת שהיא מצוה ומותר טעה. משום שאמרו לולב הגזול והיבש פסול ואיתמר עלה משום דמצוה הבאה בעבירה הקב"ה שונאה שנאמר ביה אוהב משפט שונא גזל בעולה. הילכך הו"ל בהוראתו חוטיא ומחטיא והגונב יש עליו ג' לאוין א' משום גונב וא' שנשבע שלא יחזיר אותם והו"ל עובר על ד"ת וא' משום גזל לפי שהוא גזול שלא מדעת. ואעפ"י שהגזלה בכלל הגניבה הוא אלא שנסתר בלקיחתן משום שאמרו אל תגנוב את שלך מאחורי הגנב שלא יתראה עליו כגנב ואם אסור בשלו כ"ש בשל אחרים. ואף אותה המצוה שנתכוין לה לא עלתה בידו שאמרו לולב הגזול והיבש פסול שלא עלתה מצוה בידו ע"כ.

7 - שולחן ערוך חושן משפט סימן רצב סעיף כ ברמ"א

וזמקום בטול חורכ, שאין ספרים נמלאים, יכולין בית דין לכופ לנאחז להשאל ספריו ללמוד מהן, ובלעד שישלמו לו מה שיחלקלו הספרים

8 - שו"ת משיב דבר חלק א סימן כד

וע"ד אשר הציע מע"כ נ"י דעת אביו הגאון זצ"ל שלא להדפיס תשובותיו אשר השיב הלכה למעשה מטעם שאין לסמוך כ"כ על התשובה כמו על מש"כ בדרך לימוד אותו ענין, והסקי הסוגיא על בוריה יותר ממה שמקיף הענין בעת שבא לשואלו דבר וסמך דבריו על מה שהסכימו הפוסקים לסמוך על פסקי הרא"ש יותר מעל תשובותיו, וסיים עוד מה שאמרו חז"ל אין למדין הלכה מפי מעשה זה תורף דברי מע"כ נ"י בשם אביו זצ"ל:

אולם לדעתי הדלה אין הדברים נכונים כלל בטעמם ואדרבה בשעה שמשיבים הלכה למעשה באים לעומק הענין יותר ממה שבא הענין בדרך לימוד וגם שיעתא דשמאי מהניא טובא להוציא הוראה כהלכה, והכי אי' בב"ב (דף קל ע"ב) אין למדין הלכה לא מפי לימוד ולא מפי מעשה עד שיאמר לו הלכה למעשה ועי' בפ' רשב"ס, וכן בסנהדרין (דף פו ב') לענין זקן ממרא שנה ולמד כדרך שהיה לומד פטור ואם הורה לעשות חייב אלמא היכא דהורה לעשות עדיף. והא דהסכימו הפוסקים דסומכין על פסקי הרא"ש ז"ל יותר מעל תשובותיו במקום שמחולקין אין זה מסברא אלא מגמרא מפי בנו רבינו יהודה ז"ל ומסתמא ידע בנו זצ"ל דהפוסקים היו מאחזרים לתשובותיו וחזר בו רבינו הרא"ש ז"ל תדע שהרא"ש בתשובה ח"א (ס"ו מ"ו) כתב שאם יודעים שחזר מפסקיו לתשובה התשובה עיקר אלמא דעיקר הטעם דמסתמא הענין להיפך דחזר מתשובה לפסקים:

הא מיהא דתורה היוצא בשעת תשובה למעשה עדיף ומכוון יותר לאמת ממה שיוצא בדעת האדם בשעת הלימוד, וכמה גאונים שלא רצו להדפיס תשובותיהם שהשיבו, הוא מטעם אחר. דבשביל שיש לסמוך על התשובות ביותר והם לא רצו שישמכו על דעתם, משא"כ ח"י הלכות ידעו שלא יסמכו עליו לכך לא חששו מלהדפיסם:

ואחר שכן יש לנו לחקור אם יש בכח המצוה להזהיר שלא ללמד לאחרים תורתו והוראותיו או לא, ובזה תליא הזהרת אביהם ז"ל לענין ההדפסה, ולכאורה היה נראה שיכול האדם לעשות בהוראותיו כאדם העושה בתוך שלו, וכדאיתא בע"ז (דף יט א') שלבסוף נקראת על שמו שנאמר ובתורתו יהגה וגו' והיינו דאיתא בעירובין (דף נד א')

וכיון דניתן לו במתנה נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל פלי מתחלה ניתנה לו התורה במתנה שלא ישכח מה שלמד תורת ה' וזה נקרא מתנה כדאיתא בנדרים (דף לח א') מתחלה היה משה למד תורה ומשכחה עד שנתנה לו במתנה כו' ואח"כ נחלו אל היינו שמסייעים אותו לחדש בתורה שהוא נחלה שלו, שאין לו הפסק כדאיתא במס' ר"ה (דף יב ב') מה נחלה אין לה הפסק, וא"כ יכול להוריש וליתן זכות חידושי למי שירצה, וה"נ יכול לאבדם לגמרי כאדם העושה בתוך שלו:

אבל לאחר העיון אינו כן, ואינה נקראת שלו אלא ליתנם למי שירצה, אבל מ"מ אין בכחו ורשותו לאבד אותם לגמרי שהרי מצוה הוא ללמוד וללמד לאחרים, ולא לכבשם לעצמו, וה"ז דומה לתרומה של בעלים שהן שלו ליתן לכל כהן שירצה ומ"מ לאבד לגמרי אין לו רשות, ורבינו השאלתות פ' קרח (סל' קל"ב) מפרש הא דאיתא בנדרים (דף פד א') וכיון דקא אתי למיסרא עליהו שויה כעפרא בעלמא, לא כפלי הרשב"א והר"ן שעליו הם כעפרא בעלמא אלא שויה על הכהנים עפרא, ולישויה עפרא לא קני ליה, פלי התורה לא נתנה לבעלים התרומה אלא ליתן לכל כהן שירצה, אבל לא לאסור על כל הכהנים דלזה אין התרומה של בעלים (ע"ש בהע"ש אות י') וה"נ קדושת התורה דאע"ג דנקראת על שמו של המחדש והיא נחלתו להנחיל לכל מי שירצה, אבל דוקא שלא ילכו לאיבוד ולא יהיה בטל חלק הקדושה שבהם ואם רוצה שיאבדו לגמרי אין לו רשות, שהוא נגד דעת התורה ללמד לאחרים. ואף שהרבה חידושי תורה מגאוני הדור נאבדים מן העולם הוא משום שלא זכו שילמדו מהם הלכה לדורות, והרי אפילו נביאים איתא במגלה (דף יד א') דהרבה נביאים לא זכו שיאמרו מנבואתם ענין לדורות, וה"נ כמה תנאים ואמוראים שלא זכו שיהא נקבע משמם הלכה לדורות, אבל שיהא האדם רשאי לצוות לאבד את הוראותיו וחידושי אין לנ: זאת הנלענ"ד, ודעתי שיהיה מע"כ ואחיו יעמיסו על עצמם עסק ההדפסה של שו"ת אביהם, והמקום ית' יהיה בעזרם. דברי העמוס בעבודה:

9 - שו"ת הרמ"א סימן י

+ בכל הדפוסים נמצאת הערה זו לפני השאלה: א"ה שאלת תשובה זו מוכח מתוכה שהיא אם הגוים חייבים בדיני ישראל, אך יש לדונם אם הזיקו לישראל. והנה תשובה זו סובבת השאלה הכתובה בתוכה בענין דפוס ספר המיימונית שהדפיס הגאון מהר"ם פדווא ז"ל. בהוצאת ווארשא הוסיפו המו"לים בסוף ההערה: והכל כפי הנהוג אז בדורות מלפנינו. כדי להבין את המחלוקת החרפה והתוצאות החמורות ליהודי איטליה, שצמחו מהענין שבו עוסקת שאלתנו עיין במאמרי המהר"ם מפאדובה בהדרום חוברת כח, תשרי תשכ"ט עמודים /מאה שמונים ושלוש - מאה ותשעים...

והואיל וביררנו והוכחנו שדנין כותי בדיני ישראל ונידון כותי עם ישראל כשני נימולים, נבוא ונקפץ אל המקום אשר דברינו הולכים לשם ונדבר על המעשה אשר נעשה בעולם. הנה הוא איש בארץ לועז אשר נודע שמו במרחקים. דלה דלה מים עמוקים, מימיו מתוקים, גוזר ומקים, יברכהו שוכן שחקים. הוא האילן הגדול אשר פרו למאכל ועלהו לתרופה, אמרתו צרופה, הוא ה"ה הגאון מהר"ר מאיר מפאדוואה. והנה שם מגמותיו רעיוני ומחשבותיו והשתתף עם אחד מאנשי ארצו ומגדוליה דהיינו יענטילומר + לקמן בסימן נא משתמש במלה זו, ע"ש הערה /מס' עשרים ואחת+/ והוא אחד מן מדפיסי הספרים + הוא המדפיס הידוע אלואיזי בראגאדין מוויניציה, ראה תולדות הדפוס באיטליה לח"ד פרידנברג ע' /ששים ותשע+/ והסכימו יחדיו להדפיס החיבור הגדול משנה תורה, אשר חבר הרב הכולל האמתי רבינו משה בן הרב המובהק הדיין רבינו מיימון. וכאשר חשב כן החלו לעשות בעז"ה עד שלע"ע +שלעת עתה+ נגמר הדבר. והגיה אותו בשכלו הזך עד אשר לא נשאר בתוך הבר תבן, וסלק המסלה עד לא נשאר בה אבן +הרב י. גרינוואלד, בספרו הרב יוסף קארו וזמנו, ע' /מאה שמונים ושנים/ כותב: מרן השתמש על פי רוב בספרי הרמב"ם שיצאו לאור בוויניציה שנת ש"י - ש"א, הוגה מהרב מאיר מפדוואה, ראה חיד"א בשה"ג מ - /עשרים ושש/ ולפעמים אמר בכ"מ כתב הרב המגיה וכוונתו להגהת מהר"ם פאדובה. ועיין בשו"ת אבקת רוכל למר"ן סל' סד שמה"ר אליה קאפשאלו כתב אליו ומתאר לפניו את גדלותו של מהר"ם מפאדובה, ומשמע שאז עוד לא הכירו מרן להעריכו כראוי. + והנה קם אחד גם כן יענטילומר מעשירי הארץ נגדו + הוא המדפיס המפורסם מארקו אנטוניו יושטיניאן מוויניציה+ ואמר אעשה גם אנכי לביתי ואדפיס אנכי גם אני, וכן עשה. והעיקר הוא מאתו שעושה דבר זה על מה שלא נשתתף עמו הגאון הנ"ל, ועושה דבר זה להכעיס ולכלות ממון הגאון הנ"ל ח"ו. כי ידוע אם לא ימכור הגאון ספריו שיכבד עליו המשא מנשוא. והנני לדון בדיני ישראל, באם היו שני אנשים ישראלים על פי תורתנו הקדושה, ונוכיח שזכה הגאון הנ"ל בדינו. ונפרד מזה ונהיה לארבעה ראשים, ועל אלו הארבעה יסודות נרכיב הדבר ועניינו. ואומר, שדין הוא עם הגאון שהוא ימכור ספריו ראשונה. והואיל ובעונותינו שרבו אין ידנו תקיפה לעשות כפי תורתנו, מ"מ לא נניח את שלנו ולומר שכל ישראל ומי שבשם ישראל יכונה לא יקנה שום ספר מיימוני החדשים רק מאותן היוצאים מתחת יד הגאון הנ"ל או באי כחו, והוא מארבעה

טעמים.

היסוד הפשוט הראשון הוא בפרק לא יחפור +ב"ב כא, ג, אמר רב הונא האי בר מבואה דאוקים ריחיא ואתא בר מבואה חבריה וקא מוקים גביה דינא הוא דמעכב עליה. ומשמע מדקאמר ואוקי גביה שעשה דבר זה בידיעתו ואפ"ה יכול לעכב עליו. אם כן הרי לפנינו שמדינתו אין לו ליענטילומר שני להדפיס זה כלל והגאון הנ"ל היה יכול לעכב עליו כפי שהוכחנו לעיל, וכן מצוה על הדיינין של ישראל. רק שבעונות ידם תקיפה עליו, מ"מ נעשה מה שעלינו מוטל לעשות ונחתוך הדין כדפרישית. ואע"ג שהרב אלפסי והרא"ש +בר"ף יא, א וברא"ש פ"ב סי' יב+ פסקו דלא כרב הונא דקם ליה כיחידאי, מכל מקום אומר אני שיש להתיישב בדבר. שהרי במרדכי פרק לא יחפור +ב"ב סימן תקטז, המלים פרק לא יחפור באותיות רש"י ובסוגריים בד"א+ מיייתי בשם אביאסף, וז"ל: מבי הסתום משלשה צדדין רק בצד אחד הוא פתוח לכנס +בהוצאה ראשונה כתוב לבנו, זאת אומרת אות ב במקום כ', ולכן כתבו המול"ם בהוצאות מאוחרות לבנות+ בו, ודר ראובן אצל סופו הסתום ובא שמעון לדור כנגד הצד הפתוח, שאין כותי יכול ליכנס למבוי אם לא שיעבור על פתח שמעון, דינא הוא דמעכב עליו כדרב הונא עכ"ל. א"כ משמע שהלכתא כוותיה דרב הונא מדמייתי ראייה מיניה. אלא ע"כ צריכין אנו לחלק בדבר דברי היקא כגון הכא גבי מבוי שבדאי ייק לו, כ"ע מודו דהלכתא כרב הונא +וצ"ע דשם במרדכי נמצאת הגהת הרמ"א המציית שבחשן משפט סי' קנו הביא הב"י את דברי האביאסף ואומר דלדין דק"ל כר' הונא בריה דרב יהושע לא מצי מעכב עליו. והנה בד"מ שם אות ד משיג על הב"י ואומר שבהאי דינא גם רב הונא בריה דרב יהושע מודה משום דבריא הזיקא, כמו שמדגיש פה. ועיין שם בהגהות וחדושי מהר"ח אות ב. ועיין ג"כ לקמן סי' פ הערה /מס' שש/; צה הערות /עשרים ותשע, שלשים ושלש, שלשים וחמש/ קה /עשר/; קיג /שלשים וארבע/; קלב /עשרים ושש/. ואם כן בנדון דידן נמי בריא הזיקא הוא, כי היענטילומר השני נתן להכריז שכל ספר יזיל זהוב טפי מהגאון. ומי ראה זאת ולא יבא אליו לקנות ממנו, ויכול הוא להזיל כי הוא מעשירי הארץ. לכן גם בדינינו הלכתא היא כרב הונא ונדון בן נח בדין ישראל, ולכן נחתוך הדין +המלה הדין בסוגריים ובאותיות רש"י בדפוס ראשון+ כדפירשתי. ואין לומר דמשום שלום מלכות או איבה נקיל בדבר ונעבור קו המשפט, דבר זה אינו כדמפרשים בעלי התוס' אשר מימיהם אנו שותים ריש פ"ק דע"א +ע"ז ב, א ד"ה אסור לשאת ולתת עמהם+ בדבר מקח וממכר לית ביה איבה משום דכל אחד יוכל להתנצל ולומר אינו צריך לקנות ולמכור, עיין שם בדבריהם. ולכן לית דין צריך בשש +ע"י ברכות מ, א: אין דין זה צריך עכוב+.

היסוד השני הוא חד קל ההולך קדמת יושר והוא ג"כ בפרק לא יחפור +ב"ב כב, א דגרסינן שם: רב דימי מנהרדעא אייתי גרוגרות בספינה, א"ל ריש גלותא לרבא פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא נקוט ליה שוקא. והופיע לנו אור גדול רש"י ז"ל בפירושו, שמפרש: נקוט ליה שוקא, הכרז שלא ימכור אדם גרוגרות בעיר עד שימכור הוא שלו. וכן גרסינן בנדרים +טב, א, אבל שם אינן המילים לאודועי נפשיה, בכל ההוצאות מסומן פה נח, א+: אמר רבא שרי לצורבא מרבנן לאודועי נפשיה ולמימר צורבא מרבנן אנא שרו לי תגראי ברישא, דכתיב ובני דוד כהנים היו +ש"ב ת, יח. וכי כהנים היו, אלא מה כהן נוטל חלק בראש אף ת"ח נוטל חלק בראש. אם כן ג"כ נוכל ללמוד מזה, באם דשניהם ישראלים דינא הכי הוא שהגאון הנ"ל ימכור שלו בראשונה. אך עתה אף ע"פ שדינו נמי הכי הוא מ"מ היענטילומר +המלה היענטילומר בסוגריים ובאותיות רש"י בדפוס א'+ לא יקבל עליו הדין, ולכן צריכין לגדור גדר שלא יקנה כו'.

היסוד הגדול השלישי, הנה הוא במדרש תורת כהנים פרשת בהר +המלים תו"כ פרשת בהר באותיות רש"י ובסוגריים בדפוס א', והוא בספרא בהר פרשתא ג בשינוי לשון, ועיין תורה תמימה ויקרא כה יד אותיות פג - פה+ וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה וגו' /וגו' /ויקרא כה, יד+ למדה תורה דאם באת לקנות קנה מיד עמיתך, וכן למכירה. הנה הוא בהדיא מפורש, שאילו לא היה הגאון הנ"ל רק כאחד מבני עמי הארץ זכה בדין והדין עמו, כ"ש וק"ו עתה. ואין לומר דזהו דוקא כשהכותי והישראל נותנין בערך ובמקח אחד, אבל כשהכותי מוזיל טפי שרי ליקח ממנו כדי להרויח במקחו. הנה דברים אלו ג"כ הבל המה, דהא גרסינן פרק איזהו נשך +ב"מ עא, א, בכל ההוצאות מסומן עב, א+: תני רב יוסף אם כסף תלוה את עמי +שמות כב, כד+ עמי וכותי עמי קודם, עני ועשיר עני קודם כו'. ופרק בגמרא עמי וכותי עמי קודם פשיטא, ומשני אמר רב נחמן אמר רב הונא, תנא לא נצטרכה אלא דאפילו לכותי ברבית שנאמר לנכרי תשך +דברים כג, כא+ אפ"ה דוחה עשה של אם כסף תלוה עשה זו. כ"ש וק"ו כאן בנדון דידן, שהגאון זכה בדין להיות ידו בראשונה. ואין לומר דדוקא התם שאינו מפסיד משלו אלא שאינו מרויח, אבל במקום שמפסיד משלו כי הכא אינו צריך להקדים לישראל. וזה החילוק מחלקים פרק מי שהחשיך +שבת קנב, א+: נותן כיסו לנכרי כו', ואמרינן בגמרא אמר רבא לא שנו אלא +אצלנו בגמרא: אמר רבא דוקא כיסו וכו'+ כיסו אבל מציאה לא. א"כ ש"מ שיש חילוק בין פסידא דקרנא לפסידא דרווחא, וכן מחלק שם בשם הירושלמי בסמ"ג בהלכות חוה"מ +ל"ת סו"ס ע"ה+ דלא מיקרי דבר האבוד אלא אגרמא דקרנא. אומר אני שאלו הדברים דבר

האבוד הם, דהא בהדיא גרסינן פ"ק דע"ז +כ, א+ ובפסחים פרק כל שעה +פסחים כא, ב+: תניא לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשערך תתננה ואכלה או מכור לנכרי +דברים יד, כא+ אין לי אלא לגר בנתינה ולנכרי במכירה, לגר במכירה מניין ת"ל תתננה או מכור נמצא אתה אומר כו'. פירש רש"י: וקאי אגר דלעיל מיניה, לגר תתננה ואכלה או מכור. והדר פרק בנתינה לנכרי מנלן ת"ל תתננה ואכלה או מכור לנכרי. פירש רש"י: ודרוש תרווייהו אנכרי, דאי אנכרי ככתבו אתא דלנכרי אסור ליתנה, הכי איבעיא ליה למיכתב, תתננה ואכלה לגר אשר בשערך או מכור לנכרי, ולא מצי למיקרי +בפירש"י לאוקמי+ קרייה דנתינה אנכרי. ר' יהודה אומר דברים ככתבן לגר בנתינה או לנכרי במכירה ופרק שפיר קאמר ליה ר"מ, אמר לך ר' יהודה: אי ס"ד כדקאמר ר"מ לכתוב רחמנא תתננה ואכלה ומכור, או למה לי ש"מ לדברים ככתבן הוא דאתא. ור"מ, ההיא לאקדומי נתינה דגר למכירה דנכרי. פירש רש"י: אם יש גר לא תמכרו לנכרי, ולהכי אתא או למשמע הכי, לגר אשר בשערך תתננה והוא עיקר מצוה, או אם אין גר מוכרה לנכרי. והדר פרק לר"ג, ומשנה: כיון דגר אתה מצווה להחיותו וכותי אי אתה מצווה להחיותו, להקדים לא צריך קרא +עיינן שבועות כב, ב תוס' ד"ה איבעית אימא קרא+ ע"כ הסוגיא. וא"כ נאמר דע"כ לא פליגי ר"מ ור"י אלא לאצרוכי קרא להיות גר קודם, אבל בהא כ"ע מודו דגר קודם ואע"פ שמפסיד בקרנא שלו מ"מ הוא מחוייב לקיים לגר אשר בשערך תתננה. ה"ה בנדון דידן שמחוייב כל אדם לקיים מיד עמיתך, עמיתך קודם. ואף נאמר, שאף מכאן נלמוד הא דמפרש קרא דמיד עמיתך קודם הוא אע"ג דכותי נוזיל גביה, דהא פסקינן +בכל הדפוסים כתוב הא דפסקינן ונ"ל שצ"ל כפי שתקנתו+ פרק מי שהוציאוהו בעירובין +עירובין מז, א+ ר"מ ור"י הלכה כר"י, ור"י קאמר הכא דלאקדומי לא צריך קרא. א"כ הא דאמר הכתוב מיד עמיתך מיירי כשמוזיל גביה, דאם בשוין הכתוב מדבר לא צריך קרא, דפשיטא הוא דעל עמיתך גמור הוא חייב להחיות. אלא ש"מ דה"ק, דאפילו בגר במעות ולחבירו בהפסד מ"מ חבירו קודם. ולכן לית דין צריך בשש +על לעיל הערה /מס' חמשים ושלוש+ כי הגאון הלז זכה בדינו להיות מוכן ומזומן למכור ספריו ראשונה וד"ל.

היסוד הרביעי אשר הבנין נכון עליו הוא בפ"ב דכתובות +יט, ב+ דגרסינן התם: אסור להשהות ס"ת שאינו מוגה תוך ביתו יתר משלשים יום משום שנאמר לא /ואל/ תשכן באהלך עולה +איוב יא, יד.+ ומפרש האשרי +בפ"ב דכתובות סימן יא, וע"ש בקרבן נתנאל אות ה+ וכן בהגהות מיימוניות פ"ז מהלכות ס"ת +בכל הדפוסים מסומן בטעות פ"ד, והוא בפ"ז אות ג, ועיינן בטור יו"ד סי /סי/ רע"ט על דין זה שבתוך ל' יום צריך לתקן ס"ת או לגנוז הביא הב"י דעת ראב"ה בהגהות מיימוני הנ"ל ודעת רבינו ירוחם דה"ה לגמרות ופירושים ולשאר ספרים הנצרכים לפרש דיני התורה ומצוותיה, וק"ק מדוע לא קבע זאת הב"י בש"ע, כי שם מזכיר רק דין הגמרא שאסור להשהות ס"ת שאינו מוגה יותר מל' יום ורבינו בהג' מביא דעה שניה וצ"ע, הד"מ באות א מוסיף: וכתב רבי דוד הכהן בתשו' כלל טו בשם ר"ת דקשה להג"י ספרים ואפ"ל במקום שהסברא נותנת שהוקשה לסופרם ותיקוניה, עד כאן לשונו, ואני שמעתי שיש חרם קדמונים שלא להגיה שום ספר ע"פ סברא, וכן קבע רבנו בהגהות הש"ע שלו +דלאו דוקא ס"ת אלא אפילו נביאים וכתובים ושאר ספרי קודש, כגון התלמוד ופסקי ההלכות לדין שתורה שבע"פ ניתנה ליכתב. וכ"ש הוא, דעיקר מה שאנו פוסקים הוא מתלמוד ושאר ספרי המחברים, ואם יהיה הספר מוטעה בקל יבא לטעות בדין לאסור המותר ולהתיר האסור וכן לטוהר הטמא כו'. וכן גרסינן נמי פרק לא יחפור +ב"ב כא, א+: אמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גריס ולא דייק וחד דייק ולא גריס מותבינן ההוא דגריס ולא דייק, דשבשתא ממילא נפקא. רב דימי מנהרדעא אומר מותבינן ההוא דדייק ולא גריס, דשבשתא כיון דעל על, דכתיב כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום +מל"א יא, טז. ובטעות כתוב בכל ההוצאות: כי ששת ימים וכו' וצ"ל כי ששת חדשים וכו' ע"ש. + כי אתא לקמיה דדוד א"ל מ"ט עבדת הכי +פ"י רש"י: שלא הרגת את הנקיבות+ א"ל דכתיב כל זכר +לפנינו בגמרא הגירסא: א"ל דכתיב: תמחה את זכר עמלק, והוא בדברים כה, יט+ א"ל והא אנן זכר בסגל +בכל ההוצאות אין המלה בסגל נמצאת וגם בהוצאות ווארשא היא בסוגריים, וכנראה שהמו"לים הוסיפוהו+ קרינן כו', עד שקל ספסרא למיקטל לרביה שנאמר ארור עושה מלאכת ה' רמיה +ירמיהו מח, י+ ע"כ הסוגיא. הנה לא פליג רבא אלא בדגריס ולא דייק, אבל כשיש אחד דדייק וגריס והשני גריס ולא דייק פשיטא מוקמינן דדייק וגריס, שלא יעשה מעשה יואב. ולכן גם אנחנו בנדון דידן ראוי לכל ישראל דלא ליקו בארור ולקנות ספר שאינו מוגה ולעבור על לא תשכן באהלך עולה.

ואם יטעון בעל דין לומר, הנה לכל אדם ידוע שאלו המדפיסים הרביצו תורה בישראל ולולא זאת כבר ח"ו הייתה התורה משתכחת מישראל, ולכן ראוי לחוש לדבר שלא תיפוק חורבא. זה אינו כלום, שהרי כבר פירשתו שבדבר מקח אין שייך בו איבה, כי נוכל לומר הספרים הללו אינן צריכין לנו. ועוד, כי מושכל ראשון הוא שאלו המדפיסים אדעתא דנפשייהו קא עבדי כדי להרויח בדבר כדרך שעוסקים בשאר דברי סחורות, ולכן גם אם יפסדו פעם אחת לא ימנעו מחמת זה מלדפוס +צ"ל: מלהדפיס+ ואדרבא יחיו בהולים למלאות חסרונם. ואם יוסיף השואל לשאול, סוף סוף מחמת שלא לשמה בא לשמה וזיכה את ישראל, והאיך נשלם לו רעה תחת טובה. אף אתה

אמור לו היא הנותנת, מדגרסינן בב"ב פ"ק +, ג; ב; איפרא הודמיז אימיה דשבור מלכא שדרא ארבע מאה דינרי לקמיה דר' אמי לא קבלינהו ושדרתינהו לקמיה דרבא וקבלינהו. שמע רבי אמי ואיקפד אמר ליה ביבוש קצירה תשברנה + ישעיה כז, יא. + פירש לנו רש"י ז"ל: כשיבוש זכות שבידם ולחלוחית צדקה שבידיהם ישברו + אצלנו ברש"י הגירסא: כשתכלה זכות שבידן וייבש לחלוחית מעשה צדקה שלהן אז ישברו. ובדפוס ראשון נוספה המלה האומות אחר ישברו. + ופריך ורבא, ומשני משום שלום מלכות. א"כ ש"מ שאפילו רבנן לא קאמרי אלא משום שלום מלכות. והואיל ובנדון דידן ליכא חששא משום שלום מלכות כדפירשתי לעיל בשם התוספות, ודאי ראוי ונכון הוא למנוע מהם זכות וטובות בל יזכו בהם + בדפוס ראשון: בל יחיו בהם. +

קנצי למילין שהגאון הנ"ל זכה בדינו לנקוט לו שוקא ברישא למכור ספריו ראשונה, ושלא יקנה שום אדם ספר מיימוני הנדפסים מחדש מקרוב באו כי אם היוצא מתחת יד הגאון הנ"ל או באי כוחו. לכן לישקול לזמור ולקטוע במקטע דפרזלא על כל מי שיעבור דרכו ודינו. גם אנחנו מסכימים מנדין + בהוצאת ווארשא נמצאת פה הגהה זו: בזמן הרמ"א היה כח ביד הרבנים לנדות ולהחרים המסרבים נגדם, ונעשה ע"פ ידיעת הממשלה אז, ובזמננו נאסר כל זה ע"פ חוקי כל הארצות באירופא, ועוד נוהגין בזה בארצות איוא אשר לתורגמא / לתורגמא + ומשמתינ ומחרימין בנידוי חרם שמתא בגזירת עירין ובמאמר קדישין על כל תלמיד וצורב קטן וגדול שם הוא שלא יקנה שום אדם במדינתנו מן הנדפסים החדשים א"ל + אי לאו + מאותן היוצאין מתחת יד הגאון הנ"ל או מב"כ + מבאי כחו. + וכל מי שפורץ יפגענו חויה דרבנן וצוחה ופרץ, וכל המחזיק בהם הם בחרם כמוהם. ומחוייבים כל ישראל לנדות החטאים האלה בנפשותם, ולא יכופר להם עד ימותון וקבר חמור תהא קבורתם + השוה ירמיהו כב, יט. + והרואה אל הנח"ש וחי + נח"ש ראשי תיבות נדוי, חרם, שמתא, והביטוי הוא ע"פ במדבר כא, ט + יקבל ברכות מאל שדי, עד שיבלו שפתותיו מלומר די + על הפסוק במלאכי ג, י דורשתם / דורשים / זה הז"ל בתענית ט, א; כב, ב; שבת לב, ב; מכות כג, ב. + נעשה יום א' ארבעה ימים בחדש אלול שנת ש"י + מתשובה זו יש לראות שבשנת ש"י כבר היה רבינו מפורסם כמרבץ תורה ופסקן מומחה ומפורסם בארץ פולין ומחוצה לה, שלא כדברי ישראל היילפרין שכותב: הרמ"א החל להרבץ תורה בקראקא בשנת ש"ג (פנקס ועד ארבע ארצות, ירושלים תש"ה, עמוד כא). ודנו בדברי רבינו ובצדדי ההלכה בזה בשארית יוסף ס"ל יז ובשאלת שלום ס"ל יג ובחור"מ ב סק"ד בפתחי תשובה, ובבית אפרים חור"מ כו - כת, ובחתם סופר ח"ב ס"ל נ"ז. + נאם הקטן הרצה להתאבק בעפר של ת"ח ולשתות בצמא את דבריהם, ולא דבר עד כה אלא כדי להתלמד להרגיל עצמו בתוך מדותיהם, להיות כעבד אחד מן הקטנים שבהם. אלה הדברים אשר דבר משה בן לא"א ישראל שלי"ט המכונה משה איסרלש מקראקא.

10 - שו"ת חתם סופר חלק ה (חור"מ) סימן עט

פסיק השם הרביעי, יורד לאומנתו לכאורה נראה כל הנוגע בענין זה אסור מדאורי' וגזל גמור הוא מן התורה וכ"כ מ"ב סימן ז"ך שבסוף דין ה"ג כ' רק שמם גזלני מדרבנן אבל מ"מ אינו יוצא בדיינים שוב בדין הרביעי שהוא יורד לאומנות החליט שהוא גזל גמור ויוצא בדיני א"כ הוא גזל מדאורי' וכל בדרבנן אינו יוצא בדיינים דדוחק לומר דאמרי' לי זיל שלים ולא כייפי לי ולא נחתינן לנכסאי זה לא משמע בכל התשובה ההיא וכן מבואר בתשו' רמ"א ס' יו"ד ע"ש ביסוד הראשון ומדחייב בן נח עלה ש"מ דינא דאורייתא הוא כמו שהקדל' רמ"א ז"ל בפתיחת התשובה ההיא וכן משמע מרוקח דמייתי יש"ש דמיירי נמי ביורד לאומנו' כמ"ש שם. ואמנם בדברי הרב"י ס' קנ"ו מבואר שהוא דרבנן בעלמא שהקשה אמאי דאמרי' ב"ב כ"ב ע"א רבא שרא להו וכו' דלא כהלכתא וז"ל מ"מ קשה מאן פליג לי' לרבא לעשות לפנים משורת הדין להפסיל לאנשי העיר שלא מדעתם ואפשר כיון שדיני' הללו דמצו מעכבי מדרבנן בעלמא הוא מפני תיקון העולם בצורבא מרבנן רצו לעשות לפנים מן השורה עכ"ל ע"ש ולפע"ד הוא בכלל הא דכתי' ובין אחיו ובין גרו ומפרש בספרי מלשון גר ודר עמו כמ"ש הרא"ם פ' דברי' אע"ג דבסנהדרין ז' ע"ב דריש מיני' בין בית לעלי' ובין תנור לכירים מ"מ הכל בכלל אטו בית ועלי' כתי' גרוני' / גרו כתי' / שיהי' גרום / גרים / זע"ז ודיקו שא"ז וכן פירמב"ן גבי שם שם לו חק ומשפט ושכן פ' וישם לו חק ומשפט בשכם דגבי יהושע שהוא מנהגי שוב המדינה שמסרן הכתוב לחכמי ישראל ואין ספק דדינא דבר מבואה נשתנה בגולה מאשר הי' כשישראל שרויין על אדמתן וארמון על משפטו ישב מ"מ ניתן רשות לחכמי הש"ס לדון בין איש וגרו והם אמרו וחקקו ונעשה דין תורה וגזל דאורייתא והם אמרו שת"ח יכול לקבוע רוכלתו באתרא דלאו דילי' כי ראו שאין בזה הפסד הישוב ועוד כל ישראל מחוייבי' להחזיקו על התורה ומוזה הטעם נ"ל מ"ש הרמב"ם פ"ד מאבות אחר שהפריז על מדותיו שלא ליהנות מן הבריות חזר והתיר ג' דברים מה שהוא כעין מתנת כהונה א' להטיל מלאי והנה הוא כתוב הדור בדברי קבלה בצל החכמה בצל הכסף כמבואר פ' מקום שנהגו ושרשו פתוח על תורה שמח זבולן וגד ולפטרם ממסיל הוא מבואר רפ"ק דבב"ב מקרא מנדו בלו והלך לא שדי למרמי עלי' ורמב"ם מייתי לי' עוד מהתורה שהכהנים פטורלי ממחצית השקל לדעתו שם אך השלישית דנקיטי להו שוקא וסחורתם קודמת אף ע"ג שהוא בב"ב כ"ב ע"א מ"מ מי

נתן לחכמים מתנת כהונה ההיא ורמב"ם כ' שכן דרך סוחרי נכבדי מוחלי זה לזה למכור סחורתו תחלה מ"מ מי נתן להם כח להסיע על קצתו בזה אם לא כי כל ענינים אלו מסרום הכתוב לחכמי והם ראו גם ישוב המדינה בזה להחזיק הדת ושלא להתבטל מתורה וירבו חכמים בישראל והדר ה"ל דין תורה נמצא יפה חייב הרמ"א להווא ארמאה שמחייב בדיני מן התורה ומשו"ה חייב גם בהנ"ל ויפה כ' הרב"י כיון דמילי דרבנן נינהי הם אמרו דת"ח יכול לקבוע ורכלתו באתרא דלאו דילי ויפה פסק מ"ב דיוצא בדיינים כן נראה לפענ"ד.

11 - נשמת אברהם חלק ד' עמ' רד-רו

(ב) דליכא מאן דקפיד. האם מותר לצלם מאמרים (רפואיים או תורניים) מספר או כתב עת לשם לימוד ושימוש עצמי, כשבשער הספר או כתב העת מופיעה אזהרה שאין להעתיק או לצלם שום חלק מהתוכן ללא רשות המחבר או המו"ל ("קופירייט"). האם יש בזה משום איסור גזל, על אף שאין זה לשם מסחר או ריוח כספי או האם מותר לעשות כן משום שלכתחלה המו"ל או המחבר יודע שכך מנהגו של עולם וממילא מתייחס ומוותר מראש על העתקה או צילום של חלק מהספר או כתב עת ע"י אחרים ואעפ"י שהמדובר סוף סוף על הרבה אנשים.

וכתב לי הגרא"י וולדינברג שליט"א:2 הגה לרעתי נראה שצילום מאמרים מספר או כתב עת לשימוש עצמי מותר הוא למרות שבשער הספר או כתב העת כתובה אזהרה שאין להעתיק שום חלק מהתוכן ללא רשות המחבר או המו"ל, מכיון שהמכוון אך ורק לשם לימוד ושימוש עצמי ולא לשם מסחר, ואיבעית אימא סברא ואיבעית אימא קרא. איבעית אימא סברא כפי שמרגיש בעצם כבו', והוא, דמכיון שכך מנהגו של עולם להעתיק כנ"ז לשם שימוש עצמי והמו"ל יודע מזה, א"כ ממילא מתייחס ומוותר מראש על העתקה וצילום כזה, זאת אומרת, דאמדינן לרעתיה של המו"ל, שהגם שהתבטא להזהיר בסתמא שלא להעתיק שום חלק מהספר או הכתב עת ללא רשותו, אבל בלבו לא היה לאסור גם על כגון דא. וכשם שבתנאים חייביים מצינו

יעוין בקצוה"ה סי' רמו ס"ק ח וכו'. מכל הלין שנתברר נראה לי להלכה בנידון שאלתו דמר, שמותר לצלם מאמרים רפואיים או תורניים וכדומה, מספר או כתב עת הנמכר ורוכשים אותו, למרות אזהרה שמופיעה בשער הספר או כתב העת שאין להעתיק שום חלק מהתוכן ללא רשות המחבר או המו"ל, כל עוד שהמטרה היא לשם לימוד ושימוש עצמי ולא לשם מסחר וגם לא כדי להתלבש בסלית שאינו שלו ולהעלים מקור מוצאו. ואפילו כשידעינן שמטרת הקפידא והאזהרה היא גם על כגון דא, בכל זאת לא חלה וכו', עכ"ל של הגרא"י וולדינברג שליט"א.

ואמר לי הגרש"ז אויערבאך שליט"א שמותר להעתיק או לצלם מספר או מכתב עת מה שהוא צריך לשם לימוד ושימוש אישי כל שאינו עושה כן לשם מסחר, ועל אף שבשער הספר או הכתב עת יש אזהרה מהמחבר או המו"ל שאסור לעשות כן.

12 - שו"ת שבט הלוי חלק ד' סימן רב

קבלתי יקרתו והשר שאל צניה ספר שמלמדים יהודה, ומלמדים זה ממנה ספרים ואין לכל הצנות כל אלה הספרים ומלמדים מאמר אי מס' פלוני ומאמר אחר מספר אחר, ונתעורר כבי' א"כ זה מותר שלא יהא נקרה נכנס בלומנת חזיון, דאם לא ילמנו כזה יהיו מוכרחים לקחת הספרים, ולחידך גיסא קשה לכולם לקחה כל אי מהספרים שמכל ספר לא נלך אלא מאמר אי צודד או שחיס.

אשיב בקיטור כי קשה לי לרדת כעה לענין יורד לאומנתו של חזירו וכל מסבחה כל זמן שלא לקח המייל הכממה וחמש שאסור להדפיס אפי' חלק קטן מספר שמ"ל בזדאי אין איסור לעשה כזאה, דגם על עגם ההסכמה על ספרים נדפסים ותוכחו גאוני עולם ונכי דאן נקטיין כדעת מרן הה"מ חו"מ סי' מ"א וסי' ע"ג וצח"ס ח"י סי' נ"ז שהחזיק מאד בנתינת ההסכמות כדי לחזק ידי מדפיסי ספרי קודש ויחיה צלונס להדפיס ויחיה שניה ספרי לימוד והפוסקים צפני התלמידים, וכבר האריכו גדולים צפרתי הלכה זאת.

מ"מ לחזור ולהדפיס מאמר בודד, ומכ"ש כ"ד שאין מדפיס כלל להפיץ דברים אלא בין התלמידי ציה ספר שקשה להם לקנות כמה וכמה ספרים שמכל ספר לא נארכו אלא לדברים אחדים, אי"כ צכ"ג אדרבה מורה יש בדבר להקל לתלמוד לפני זרע קודש ולא יהיו לריקים להוציא כסף צחנם או ללמוד צ"פ.

ואין זה דומה כלל למשי"כ הגאון שרי"מ ה"א סי' מ"ד על מה שר"ב השואל שם לומר כי אין הסכמה חלה אלא להדפיס בלי גרעון וצלי תוספת וכיון שאין השני מדפיס כמהכונתו הראשון אין איסור, והגאון רי"ש צעל שרי"מ דהב זה צ"י יודי דכיון דכל טעם ההסכמה רק כדי לנעול דלת צפני עושי עולם שלא יח"י שלוחי מורה נזקין ואם יח"י מותר כשהסר דבר אי"כ מה הועילי חכמים צחקתם יע"ש.

הנה נ"ד אינו דומה כלל לזה חדא פה אין מדפיסין לרבים, ואע"פ שצ"י נמנע כרווח מהמדפיס צמה שאין כל התלמוד קונה כל הספרים הנה זה רק מניעת כרווחה ולא כלל יורד לאומנת חזירו, ושניה והוא העיקר דשם עגם הספר נדפס כולו כמו הראשון רק מוסיף וגורע קלה, משאי"כ צ"י שטופים רק פלים צודדים לא צטרת ספר כלל אינני מוזה לנכון לאסר כזאה, וכמוצן אין להפיץ הקונטרסים רק צמסגרת פנים צצית ספר.

13 - פתחי חושן חלק ד' פרק ט' הערה כו

ובשו"ת שבט הלוי ח"ד סימן רב דן אם מותר לצלם דפים מתוך ספר עבור תלמידי בית ספר שאין בידם לקנות ספר שלם, ומצדד להחזיר כיון שאין זה ספר שלם, ולא דמי למ"ש האחרונים בענין איסור הדפסת ספרים כמ"ש לעיל, וגם אין זה כיורד לאומנת חזירו אלא מניעת הרווח, וגם אין מדפיסים למכור לרבים, עיי"ש, ולענ"ד נראה שאם מצלם כדי להפיץ בין התלמידים ה"ז כעושה למכור, דמאי ג"מ אם מדפיס למכור תמורת כסף או תמורה אחרת, ורק אם מעתיק לצורך פרטי יש מקום להתיר.

14 - תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כב עמוד א

אמר רב נחמן בר יצחק: ומודה רב הונא בריה דרב יהושע ברוכלין המחזירין בעיירות דלא מצי מעכב, דאמר מר: עזרא תקן להן לישראל שיהו רוכלין מחזירין בעיירות, כדי שיהו תכשיטיין מצויין לבנות ישראל. והני מילי לאהדורי, אבל לאקבועי לא. ואי צורבא מרבנן הוא, אפילו לאקבועי נמי

15 - שו"ת חתם סופר חלק ה (חו"מ) סימן עט

מזה נ"ל בכל מלאכת שמים דאיכא למיחש לאיתרשולי ולא שייך קנאת סופרים תרבה חכמה אין להתיר להזיק חברו אדרבא יש להחמיר ולאסור טפי למגדר מלתא ומכ"ש היכי דע"ז מזלזל הפרגמטי והסוחרי מפסידים מקחם דע"כ לא אמרי' זכור לטוב אבל היכי דמוכר בזול וירויחו הקונים ולא מפסיד המוכרים מהקרן אבל לקפח פרנסתם לא דהרי מתריעי' על פרגמטי' בב"ב צ"א ע"א אפי' על יין ושמן מכ"ש על מלאכת שמים דאתי לאתרשולי ובמ"כ מתי"ט פ"ה ממע"ש משנה ב' דהרי כ' שרבו הפירות ואין קונה ע"ש ואיך תלה זה בפלוגתא דר' יהודה הלא בכי האי גוני מתריעי' על הפרגמטי' ואיך יניח לזלזל המקח. והנה הנהיגו רבותינו הקדושים אשר מפייהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים לגזור /לגזור/ חרמא ושמתו' על מדפיסי' ספרים שלא ישיגו גבול מדפיסי' הראשונים על זמן מה ובדקתי בספרים ומצאתי הסכמה קרוב למאתים שנים ונרא' שהתחיל זה אחר שהדפיס מהר"ם פאדוה ספרי רמב"ם שלו והשיג נכרי אחד גבולו וגזר רמ"א גזירתו כמבואר בתשוב' מכאן ואילך החלו לגזור בפני פורצי פרץ ורגולי לכתוב בהסכמה שלא יהי' שלוחי מצוה ניוזקין ואין הכונה שלוחי מצוה כבא"ח סי' תל"ב כמו שהשיב לי גאון א' התם אין ניוזקין הבטחה היא מהקב"ה שלא יזק ומ"מ אפי' אמר בשביל שיחי' בני ה"ז צדיק גמור אלא שצריך שיהי' בשעת מצוה אבל אח"כ לא ואמרת' בחידושי שזה מבואר בקרא ופנית בבקר והלכת לאהליך ודרשי' שתמצא אהליך אך

בתנאי ופנית בבקר מיד ולא יעכב יותר מהמשכת זמן עלייתו לרגל ולינה ומיד יפנה ואז הובטח שימצא אהלו בשלום אבל מה שמעכב יותר אח"כ אין כאן הבטחה שימצא אהלו בשלום אא"כ מתעכב למצוה אחרת להקריב עוד קרבנו או כמ"ש תוס' ב"ב כ"א ע"א ד"ה כי מציון וכו' ואז מתחיל בטחון שלא יזוק מאותה מצוה אבל בטחון הראשון אינו נמשך אלא על בקר וכ"ז התם אבל הכא לשון מושאל בעלמא הוא דעל כ"פ מדפיסי ספרים ותגריהם ותגרי תגריהם שלוחי מצוה הם אעפ"י שכל כוונתם להנאת עצמם ואחז"ל ר"פ מקום שנהגו שעל העוסקי' המה שלא לשם שמים התפללו אנשי כה"ג שלא יתעשרו שאם יתעשרו לא יתעסקו ש"מ שצריכי' להם אע"פ שעוסקי' שלא לשמה וכל הרוכלים עוסקי' שלא לשמה אפ"י ר' אלכסנדר בציפורי עוסק הרוכלות הוא להשתכר פרנסתו ולא להמציא בשמי' לבנות ישראל ומ"מ צריכי' לחוש להם והכא בנידון הנ"ל ידוע שהמדפיסי א"א אם לא ידפיסי ספרים למאות ולאפיסי ואנחנו עם ה' מעטי' במדינה זו וא"א שימכרו במדינה זו וספרי ש"ס ופוסקי' ומפרשיהם לא יצרכו אלא לשוקדי תורה ומעטי' הם בעו"ה וכיון שא"א להדפיסי כ"א סך עצום ורב ע"כ כולי עלמא כתדא מתא יחשב וכולהו שייכי בכרגא דמרא עלמא ית"ש ואם ידפיסי עוד אחר ספר זה במשך זמן קצר אפ"י מאה פרסאות מפה לא ימכור זה ספריו נמצא הפסד את שלו ומי פתי יקרב אל הדפיסי בודאי בספרי' קטני' סידורי' ומחזורים השוים לכל נפש כל מדפיסי סגי לזה בבני מדינתנו ראיתי במחזורי קטנים שנדפסו באמסטרדם שנת תצ"ח שהסכימו הגאונים שלא לגזור חרם וכ' על הגאון מהר"א ברודא כשגגה יצאה שנתן הסכמה וחרם על מחזור קטן ואפ"י בש"ע קטנים לא נהגו לאסור אם לא שיש בו דבר מחדש כמ"ש בהקדמה והסכמת ש"ע קטן של הגאון בית אפרים אבל שארי ספרי תלמוד בודאי אתי לאתרשולי ומי ידפיסי ויהי קרוב להפסד ורחוק מן השכר ולא יהי' ספרי' מצוי לעוסקי תורה ע"כ ראוי' ה' לגדור גדר ואפ"י לא יהי' מן הדין ואף עפ"י שלא נמנו עליה חכמי ישראל בצירוף ובמנין א' מ"מ המנהג שנהגו הכל מכמה מאות שנים ומצאתי בסוף ס' מקח וממכר לרבנו האי שנדפס שנת שס"ב נתנו הסכמה וחרם על עשר שנים ובאו עה"ח כמה גאונים ובתוכם הגאון מו"ה יהודה סראואל המופלג הידוע והגאון מו"ה יוסף פאמיגא בעה"מ ס' פורת יוסף הנדפס אצל שיטה מקובצת על ביצה וע"ש בהסכמת הג' שאגת אר"י שהי' זה המחבר שנת ש"ן ונתן הסכמה הנ"ל שנת שס"ב ובש"ך בלי סמ"ע נדפס שנת ימ"י המשלי"ח לפ"ק הסכי' ונתן חרם הג' מה' שעפטייל ז"ל ומה' העשיל ז"ל בשנת ת"ב והג' עבודת הגרשוני ובעל ב"ש ז"ל ע"ש ואין פוצה פה ומצפצף הוה כהסכימו כלם ומדפיסי כלם ניחא להו בהאי תקנתא וכבר כ' רמ"א בתשו' סי' נ"ב בהאי ענינא דמשיג גבול דמופלג בתורה יכול לגזור נידוי בכך אפ"י אינו תלמידיו ונ"ל מש"ה גזרו על המדפיסי' משום דרובם אינם ת"ח ומחוייבי' ע"כ לכנוס בעול מופלגי תורה גוזרי גזירי' אבל על הקונים לא גזרו דרוב קוני ספרים ת"ח הם ואולי לא יהי' נכנעים לגאונים ההמה אע"ג דלא שכיחי גדולי' כ"כ דעדיפי מגאוני המסכימים מ"מ אחזו בסנסני ענוה וגזרו על המדפיסי' ובפרט דאינהו גופיהו ניחא להו ויש לתמוה על הרמ"א בתשובתו אחר שהאריך שמדינא גזיר חרמו ופורש מכמרתו מ"מ לא גזר אלא על בני מדינתו ולכאורה היינו טעמא משום שרוב יסודותיו בנוי על המדפיסי ולא על הקונים רק מ"ש ביסוד השלישי אבל שארי היסודי' הכל על המדפיסי ע"כ לא עצר חיל לגזור על הקונים ת"ח שהם חוץ למדינתו ודברי ריב"ש סי' רע"א נמי הם כשגזרו על ת"ח שחוץ לגבולו ואינם תלמידיו כעובדא דהתם וא"כ שיש עכ"פ מנהיג ת"ח במדינה אחרת החולק עליו על זה אבל הכא כ"ע וכל גאוני ארץ ניחא להו להטיל גודא על משיגי גבול.

16 - שו"ת תתם סופר חלק ה (חור"מ) סימן עט

וגם החרם בכתב ס"ל להגאונים דהוה שבועה וחרם וכבר הארכתי בזה במקום אחר וסמ"ע סי' ע"ב וש"ך ב"ד סי' רל"ב סקי"ב כבר הלכו בו נמושי' בתשו' חו"י סי' קצ"ד האריך ובאמת כשכותב שבועתו בפועל בזה הלשון הריני נשבע כך הוה שבועה גמורה ק"ו מדיבור דמעשה עדיף מדבור ואם כי הארכתי בזה בתכלית האריכות במקום אחר פלפלתי בדברי שב יעקב ח"ז ד"ה סי' מ"ט ככל הצורך כעת נ"ל עוד ראוי' ממ"ש ח"י ריטב"א ספ"ק דמכות בפשיטות דאפ"י לרש"י דס"ל מפייהם ולא מפי כתבם שלא ישלחו עדותם לב"ד היינו כששולחי' אבל אם המה עומדי' לפני ב"ד ומניחי' כתבם ואמר' מ"ש כאן אנו מעידי' זה הוה מפייהם ע"ש יצריך לומר דמודה לסברת ר"ת דאלם גמור לא מהני גם זה כיון שאינו יכול לומר בפ"י מ"ש כאן אני מעיד דאלת"ה תקשי לי' סוגי' דגטין ע"א ע"א וק"ל מ"מ כך כ' הריטב"א והסברא נטה כך דהרי קי"ל בסנהדרי' ופסקי' בש"ע אף אני כמוהו כשר אפ"י בדיני נפשות מן התורה ובמגדף הורג על זה אע"פ שלא העיד כלום אלא אמר אף אני כמוהו ומ"ש זה מ"ש כאן אני מעיד לפניכם ולפי זה צ"ע גדול מ"ט הצריכו שיעיד העד הראשון ויברך השם ויחייבו לקרוע הלא טוב שיכתוב את ברכת השם ולא יוציאנו מפיו ולענין עדות סגי אפילו בד"נ כשיאמר זה מעיד בפניכם אע"כ אין שום חילק אדרבא גריע טפי מעשה מדיבור וכמ"ש חו"י כנ"ל דעת הגאונים כותבי חרמי ההמה ואין לזלזל ומ"ש בתשו' רשב"א שבב"י א"ע סי' צ"ו היינו באינה יכולה לכתוב אלא להרכין אבל אם יכולה לכתוב לית טב מיני' ויש לעי' קצת בתשו' רמ"א שהטיל גודא על הקונים משום וכי תמכרו ממכר לעמיתך ומשום דנקיטא שוקא לת"ח וקשה אם עי"ז נוכל להטיל גודא על הקונים א"כ

אמאי כ' טור ח"מ סי' קנ"ו בשם רמ"ה אי איכא נכרים דמזבני וליכא רווחא לת"ח מותר לכל אדם למכור הלא אסור לקנא מהם קודם שמכר עמיתך וכי היכי דאסור למכור קודם שמכר ת"ח סחורתו ה"נ אסור לקנות כ"א מעמיתך וצ"ל דרמ"א דקדק דהא לית לי רווחא לצורבא מרבנן ומיירי שעיקור המשא ומתן והריוח הוא מקונים ארמאי ולא מקונים ישראל שהם מועטי דמועטי והת"ח שפתח חנותו אדעתא דקוני גוים פתח וכיון דאיכא נמי מוכרי גוים אין לו רווחא לת"ח ומפסיד ישראל על מגן וע"כ הכי הוא דאל"ה הא דרמ"א היא משנה שאינה צריכא ופשיטא יותר מביעא והת"ח בעצמו לא יבקש זה לנקוט שוקא לארמאי ולהפסיד אחיו אע"כ כנ"ל דדאי הקוני ישראל בלא"ה לאו רשיעי נינהו או הב"ד יכוף אותם לקיים או קנה מיד עמיתך נמצא עכ"פ מרויח במאי דנקיטנא לי שוקא דקונים ישראל יקנו ממנו ולא משארי ישראל והוה סד"א דנקיטנא לי שוקא לת"ח קמ"ל כיון דעיקור הריוח הוא מקוני ארמאי ואדעתא דדהו הביא סחורתו משום רווחא פורתא דקוני ישראל לא נפסיד הפסד רב לסוחרי ישראל והשתא זה שייך דוקא בשארי סחורה אבל ספרי קודש שהיא סחורה שאינה נמכרת אלא לישראל דוקא יפה כ' רמ"א בתשובה לאסור על הקוני מהאי טעמא דאו קנה מיד עמיתך ומטעמ' דת"ח. נמצינו למידן /למידין/ במדפיסי ספרים אפי' יהי' מדפיס מן העמים שאינו צריך לשמוע לחכמי ישראל ועוד אפילו גזר המלכות שלא להבי' ספרים מחוץ למדינה לתוך מדינתו וא"א להבי' ספרי ההם למדינה ועוד אפי' ניתן רשות להמדפיס הזה מהמדפיס הראשון להדפיס ספריו לא הותר כלו עיי' מרדכי פ' חזקת הבתים בענין חזקת היישוב דמיימי בהגהת רמ"א סס"י קנ"ו והכא אומדן דעת דלא הותר אלא לזה במדינתו כי סמך שהישראל' חוץ למדינתו לאו רשיעא נינהו לעבור על או קנה מיד עמיתך ואי לא ציינו רובץ עליהם דברי רמ"א בתשובה הנ"ל ואך פשיטא שאין רשות לשום מדפיס ישראל לקבוע בדפוס במשך זמן החרם הראשון ועיין זכרון יוסף.

17 - שו"ת חתם סופר חלק ו - ליקוטים סימן נו

אלצוני ונצחוני בעתירת דברי הרבנים מדפיסי ווילנא והוראדנא להכניס ראשי בין הורים הגדולים בדברי' שבינם לבין הרב המדפיס בסלאוויטא והאמנם כבר נקראתי גם מהרב דסלאוויטא ודחיתני כי לא אביתי להשיב ולעמוד במקום גדולים בדבר שכבר הלכו בו נמושות מאן נמושות סבי דאזלי אהאי תיגרא זקני ישראל ומשענם ומה מני יהלך כלקוטי בתר לקוטי מ"מ אחר עתיר' דברי הנ"ל אמרתי לגלות דעתי העני' בלב ים התלמוד.

ואען ואומר אמת נכון הדבר כי בשנת תקפ"ג לפ"ק כ' לי הגאון מו"ה מרדכי בנעט זצ"ל כי לדעתו אין מקום לכל האיסורי' וגזרות שבהסכמות וטעמו כי מדינא לא מצינו כיוצא בזה שיזכה הראשון בדין לעכב על אחר הבא אחריו ובפרט כי לא חדש הוא ואין זה חלקו רק עמלו שמטריח מעט ויטול שכרו מאת מכרו ובמה שאינו מן הדין אין לשום רב ומורה לגזור במדינתו במה שנוגע למדינה אחרת כמ"ש הריב"ש בתשובה ועוד מאחר דהאידינא ישנם גם גוי' מדפיסי שא"צ לשמוע לגזירתו א"כ זה חסר וזה לא נהנה א"כ אנו מפסיד' למדפיסי ישראל במקום שאין הראשון מרויח כלום שהרי הגוי יכול להדפיסו וכיוצא בזה בתשו' מהרש"ל גבי אוראנדא בטעמ' ונימוקי עכ"ל הגאון זצ"ל אלי כתיב.

ולא הודיתי לו כי השבתי לו אין אנו באי' מטעם מערופל ויורד לאומנת חברו כי מיום התחלת הדפוס פסקו מעתיקי הספרים ואלו ח"ו תתבטל בדפוס תפוג תורה ה' יצילנו וא"א להדפיס כ"א בהוצאה מרובה וא"א להכניס עצמו בזה כ"א דנקיטא לי שוקא של כל פזורי ישראל כי בעו"ה מפורי' אנחנו בכל העולם מעט מזעיר פה ומעט מזעיר פה ע"כ צריך זמן רב ומקומות מרווח' לבצוע מעשהו ואי לא נסגור הדלת בעד מדפיסי' אחרי' א"כ מי פתי יכנסו עצמו בספק הפסד כמה אלפים ותתבטל מלאכת הדפוס ח"ו ותפוג תורה ע"כ לתקנת כל ישראל ולהרים קרן התורה הנהיגו קדמונינו להטיל גודא על הנכנס לגבול שגובלי רבני הזמן להמדפיס הקודם וקיי"ל מושיבי סופר בצד סופר ומלמדי תינוקות אע"ג דפסק לחיותא דהאי והכל משום יגדיל תורה ויאדיר לא לטובת הסופר אלא להגדיל תורה מכל שכן שנגדר שלא לפסוק חיותא דהאי כדי להגדיל תורה ואנשי כה"ג התענו כמה תענית שלא יתבטלו ממציא ספרי' בישראל ופטרונם מכמה מצות כדאי ר"פ מקום שנהגו ואיך לא נגדר אנחנו בעדם משום יגדיל תורה /תורה/ ויאדיר ע"כ כהלכה הנהיגו קדמונינו בזה והרי זה כחרם השידוכי' שגזרו קדמונינו ואנן שליחותי' עבדי ע"כ כל שום רב מאן דהוא הרואה בעיניו בשעת ההדפסה לפי הזמן והמקום והספר שראו לקבוע כך וכך זמן לאסור לכנס לגבולו חרמו חל על כל ישראל בכל מקום שהם ושליחותי' דקמאי עביד ואין זה ענין לתשו' הריב"ש דהיינו הרב שגזר על תלמידי גברא אחריני שחוץ למדינתו ואינו ענין לכאן כלל ואך מ"ש הגאון כיון שיש מדפיסי בני נכר שאינם שומעי' לקולנו שהוא זה כעין תשו' מהרש"ל יפה כ' בזה ע"כ בואו ונטיל חרם ושמתא על הקוני' והלומדי' מתוך הספרי' שנדפסו בתוך הזמן וכל דברי חכמים קדמונים קיימים ודבר אלקינו יקום לעולם אלו תוכן דברי באורך [על חת"ס חלק חו"מ סימן מ"א] ונראי' דברי מדבריו ז"ל.

ומאי דקמן לפי הנ"ל אם המסכימי' הגבילו זמן לפי שיעור הנראה בעיניהם ובתוך הזמן כבר מכר כל ספריו

אין מקום לאיסור הגאונים לחול חוץ למקום ממשלתם כדברי הגאון מהר"ם בנעט זצ"ל כיון דכל עצמנו אין בידו לאסור ההדפסה אלא לטובת כל ישראל ולהגדיל תורה לא לטובתו כעוסק במערופלי והכא דכבר מכר ספריו א"כ כל אפ"י שווין כל הקודם זכה וחרם הקדמוני' שגזרו על המדפיסי לא חל ולא יחול אלא עד הזמן או עד תום ממכרו ואפ"י התנו המסכימ' בפירוש כן שיהי' חל גם אם ספו תמו ספריו מ"מ אין כח בידם לגזור כן.

גלל כן אם אמת הדבר שכבר נמכרו כל ספרי ש"ס הסלאוויטא ולא נשאר להם לפי דבריהם אלא ל"ז שס"ן וכבר החליטו הגאונים שמדפיסי ווילנא והוראדנא יקחו מהם אותן השס"ן במחיר הראוי עפ"י שומת ב"ד א"כ תו לא חל חרם הראשונים שעל ש"ס סלאוויטא ומדפיסי האחרונים קדמו וזכו ואדרבא יש בזה משום מושיב' סופר בצד סופר משום קנאת סופרים תרבה חכמה ויהי' זריז' אלו ואלו במלאכתם אלו בשס"ן ואלו בספרים אחרים ומה שמדפיסי טוענים שאינם מאמינים להסלאוויטא שנשאר להם כך שס"ן אלא לקחו אותם מב"ב כדי להעמיס עליהם משא עומס אלו הוינא התם הוה אמינא כיון שכבר החליטו הגאונים שמדפיסי ווילנא והוראדנא יקחו השס"ן הנשארי' א"כ כל דהאי ידע והאי לא ידע ישבע האי ידיע ויטול. משה"ק סופר מפפד"מ.

18 - שו"ת שואל ומשיב מהדורה א ח"א סימן מד

ודרך אגב אסמוך בזה מ"ש אודות הסכמות וגאירות שגוזרין הרבנים על הדפסות והמדפיסיס פורצים בה ואמרתני לבאר ואכתוב בזה מה שהשבתי להרב החר"ף מוה' שמואל וואלדבערג נ"י אבד"ק זאלקווא והקרייז /והמחוז/ ביום א' וישלח תרכ"א י"א כסליו וז"ל מכתבו הגיעני ואשר פסק בדבר אשר תבע ר' א"י מדפיס מלבוב את ר' יוסף הירש באלאבאן מק' בדבר הדפסת הש"ע יו"ד עם הפמ"ג וחיות דעת ופתחי תשובה שמדפיס ר' יוסף צבי שלא יוכל ר' א"י למחות וע"ד הפ"ת תלוי באם ר"צ יש לו הורמנא מה בדד"מ =בדינא דמלכותא= או דדמ"ד ואם לא לא ובא כעת לבאר טעמו והנה החל ע"ד הפ"ת שטען רא"י שקנה הזכות מאת המחבר וע"ז השיב מעלתו שמה מכר ראשון לשני כל זכות שיבא לידו וכאן המחבר עצמו אין לו כח וזכות בזה מאחר שבהדפסה ראשונה שנת תקצ"ו לא נזכר שום איסור ואם היה נזכר איסור ה' אפשר לדון שיש איסור עד כלות זמן שגבל ואף לאחר שנמכר הספרים אבל אם לא נזכר שום זמן אין מקום לאיסור כלל והביא הך דשו"ת רמ"א סי' יו"ד /ו/ שהטעמים שם לא שייכי כאן שהרי כבר מכר ספריו וגם אין הספרים שוים שהמחבר הדפיס ש"ע קטנים עם בה"ט ופ"ת וזה הדפיס גדולים ואיש שיש לו הש"ע גדולים לא ירצה לקנות הש"ע הגדולים בשביל הוספת הפ"ת לבד ולא ברי היזיקא ובפרט שכבר מכר המחבר הספרים ואין לחלק בין מדפיס ספר שכבר נדפס בין הדפסת ספר חדש והנה כל דבריו תמוהים דזה דהאי שספר חדש שמדפיס מחבר וזכה שדבריו מתקבלים ע"פ תבל פשיטא שיש לו זכות בזה לעולם והרי בלא"ה אם מדפיסיס או מחדשים איזה מלאכה אינו רשאי אחר לעשות בלא רשותו והרי נדע שר' אברהם יעקב מהרובשוב שעשה החשבון במאשין כל ימיו קבל שכרו מהקיר"ה בווארשא ולא יהא תורה שלימה שלנו כשיחה בטילה שלהם וזה דבר שהשכל מכחישו ומעשים בכל יום שהמדפיס חבור יש לו ולב"כ זכות וזה איזה שבועות שהמדפיס מהלבארשטאט רצה להדפיס ים התלמוד ומפה"י שנית ושאל רשיון ממני ומגיסי הגאון נ"י ואם יאמר ששם לא מוזכר זמן מוגבל הנה בצל"ח שנדפס בזאלקווא ע"י ר' שלמה רבין שטיין נדפס שם שנדפס בהרשאת בני הגאון הצל"ח והרי שם לא גזרו איסור כלל ואפ"ה לא חפץ להדפיס בלתי רשות שהוא איסור גמור ומה שנמצא בספרים שהמחבר מדפיס וגוזרים עד זמן מוגבל לאו משום שאין לו כח לאסור עולמית ז"א דבשלו אדם רשאי לגזור שלא ידפיסו עולמית בלתי רשותו או ב"כ רק שאדרבא המחבר בעצמו רוצה שידפיסו ספריו אחר שיזכה למכור ספריו ומבקש שיפוצו דבריו ע"פ תבל אבל אם באמת מחבר ספר הנצרך כעין ספר פ"ת שרבו הקונים מפני שהוא מלוקט מהרבה ספרים והמורים צריכים לו כי אתו כ"ע ושיילי בקצורו פשיטא שיש כח בידו ומ"ש שהמחבר לא כתב איסור הנה אף אם לא ה' כתוב איסור ה' אסור להשיג גבולו אבל באמת במדינת רוסיא איסור וחרם וקונם אסור להזכיר ולא ישמע על פינו כי מצד הממשלה אין כח בידם לגזור אף לבקש ומה"ט לא נאמר שום איסור וגם במדינתנו יש חק בהדפסה מבלי להדפיס מצד חוקי הממשלה ומה כח ב"ד יפה כ"א יעשו דרך בקשה ואף אם נמצא לפעמים גזרה וחרם הנה המלכות של חסד הם כמתעלמים ולפעמים כשהמדפיסיס מערערים עניש יענישו לכך לא נכתב בתורת גזרה בלי דרך בקשה ובש"ס דפוס רשנצקיא נמצא מהקיר"ה גזרה והסכמה שלא ישנו בכולם ומצד הדין ד"ת אסור להשיג הגבול ומ"ש מעלתו עוד שגם בלא מכר ספריו כל שהוא ממדינה למדינה אין איסור כמ"ש הגאון מוה' דוד שליט ז"ל על ספר לבושי שרד יו"ד שנדפס בריבשוב שנת תקע"ט הנה לא צריך לחפש אחרי הסכמת רד"ש ז"ל וכבר נדפס הסכמת כנסת יחזקאל שנת תצ"ד על הדפסת ש"ס וכן כתב דו"ז הגאון בעל ישועת יעקב על הדפסת ש"ס בוויין שנת תקס"ו שממדינה למדינה אין רשות ושם טעם ברור משום שאין אפשרות להביא ממדינה למדינה מצד איסור שחקק קיר"ה ואם כן לכך מותר להדפיס אך כ"ז אם מדפיסיס ספר שנדפס כבר אבל מחבר לעצמו בכחו למחות על כל העולם ומה שרמז מעלתו שאם בפירוש גזרו על כל העולם יש כח ביד הרבנים ורמז לשו"ת מיוחסות לרמב"ן

שנדפס הסכמה מהגאון מוה' רצ"ה ז"ל וגם ספר פרי תואר שנדפס בהסכמת הגאון בעל ישועות יעקב. והנה לדעתו זה א"א ובאמת אם היה אחד מדפיס במדינה אחרת לא היה כח בידם למחות ואולי היה אז נקל להביא ממדינה למדינה ול"ש הטעם אבל כל שאסור ממדינה למדינה מצד חק הקיר"ה פשיטא שאין חשש כמ"ש בעל כנס"י ובעל ישועות יעקב ז"ל בעצמו ואחריו מלאנו כ"פ וכתבנו כן והנה בהדפסת ש"ס ווילנא ומדפיסי סלאוויטא הרעישו העולם נמצא בכרך שבת הסכמת הגאון מוהרמ"ס ז"ל וכתב שבשנת תקפ"ג כתב הגאון מוהר"ס בנעט ז"ל להגאון מוהרמ"ס ז"ל שלדעתו לא מצא שום איסור לעכב למדפיס אחר בפרט בהדפסת לא חדש ואין כח ביד שום רב ומורה לגזור על מדינה אחרת כמ"ש בשו"ת הריב"ש והשיב הגאון מוהרמ"ס כי זה נעשה למען לא יתבטל מלאכת הדפוס. והנה מזה מבואר שאם מצד חוקי המדינה א"א להביא למדינה אחרת א"כ מה כח ב"ד יפה וא"א לגזור על מדינה אחרת דל"ש טעם דנעילת דלת אמנם כ"ז באם מדפיסים דבר שכבר נדפס אבל במה שמדפיס מחבר לעצמו יש כח בידו בעצמו לגזור על כל העולם וכן מצינו בהקדמת הפלאה ז"ל שגזר בעצמו על כל מדפיסים שלא ידפיסו בלתי רשותו ומה שהמחבר נוטל הסכמות הוא על גוף הספר אם ראוי הוא לאדפוסו אדרא. ודרך אגב מזכירים המשך שנים שהמחבר בעצמו רוצה שאח"כ ידפיסו ספרו שנית ומ"ש שאין ספק שהגאונים שנתנו הסכמה לר' א"י בשנת הרי"ח על יו"ד היה טעםם בשביל זה שממדינה למדינה אין איסור הנה המסכימים בעוה"ר אינם משגיחים רק להרבות כבודם וע"ז אני קורא ומרגלא בפומי שבוזה יפול מאמר אשרינו שאנו מסכימים ומחריבים שאינם שמים על לב זכות והכח בהסכמה. והנה מ"ש מע"ל שגם בהסכמתי לא נזכר שום איסור רק שאני מבקש שלא ידפיסו שנית הנה כבר כתבתי כי אין כח בידו רק לבקש מאמר התורה שלא ישיגו גבול וגם מ"ש שאפ"ל אם היה נזכר בפירוש הסכמה באיסור בכ"ז כל שלא נכתב שלא ידפיסו בלי גירעון ותוספת נוכל להדפיס שלא יהיה כמתכונתו ממש הנה דבר זה מביא לידי גיחוך וניזול בתר טעמא שאחר שכל הסכמה היא רק משום נעילת דלת בפני עושי עולה שלא יהיו שלוחי מצוה ניזוקין ואם יהיה מותה כשיחסר דבר אחד מה הועילו חכמים בתקנתם וזה יבא לידי חזק רב עד"מ כשידפיס בלי חוות דעת יגיע לזה נזק רב בהדפסת יו"ד הגדול שעלה להוצאה מרובה ובכל כה"ג אמרינן דדברים שבלב הוו דברים כל שהן דברים שבלב ובלב כל אדם כמ"ש הר"ן גבי שטר מברחת ומהר"ט בתשובותיו ומ"ש מעלתו שאין הסכמה חל בעוד שלא נדפס הספר הנה אמת נכון הדבר שאין איסור הסכמה חל אם מקבל ההסכמה ומטמינה בתוך חיקו ואף שהגאון מוה' מיכל אבד"ק ברלין עשה כן בהדפסת ספר יפה מראה על האגדות הירושלמי הנה כבר הרעישו כל הרבנים ע"ז כאשר כתב בהקדמת בעל זרע אברהם על הירושלמי אבל אם כבר הכין כל מכשירי הדפוס ומתחיל להדפיס הרי זה משיג גבול ומ"ש כי א"כ יש נעילת דלת בזה שמא לא ידעו מהסכמת הגאונים הנה מצינו בספר אחד שהדפיס מדפיס אחד ספר אבודרהם הדפיס עם פירוש התפלה וכתב שאח"כ שמע שהגאון הנו"ב נתן הסכמה ונענש במיתת בתו רח"ל אך אם כבר התחיל להדפיס בלי ספק כל המדפיסים ידעו מזה ובפרט בזמנינו אשר תיכף נודע ע"פ תבל ע"פ מה שניתן להמגיד בליק ומה גם בספר הזה שמדפיס ר"ז הוא הנוטן עצה ויקבל רי"צ בחרם אם אין ר"ז הנ"ל המסית בדבר הזה והוא א"י להדפיס בשביל שהשליש כתביו בידים שלא ישיגו גבולם זה ביר"ד וספרים אחרים וזה בספרים אחרים ודבר זה נודע לנו בבירור וע"כ פשיטא שאסור להשיג גבולם ומה גם שיש בזה כלל האיסורים שהאר"ק המהרש"ל בתשובה סימן ל"ה והמ"ב סימן כ"ז ובשו"ת חוות יאיר ומה גם בזה אף שכבר כלה הספרים אסור להדפיס כי באמת המדפיס רוצה להדפיס יותר רק שאין לו כ"כ ממון ומדפיס בזא"ז = בזה אחר זה = וגם כי העולם נצרכים מאוד להיו"ד וא"א להם להמתין וע"כ לפענ"ד ברור עם המדפיס רא"י.

19 - שו"ת בית יצחק יו"ד ב"ע (הו"ד בפתחי חושן ד"ט הערה כז)

ובשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סימן עה נשאל (ע"י הגר"ש סופר מערלין) אם מותר להדפיס כתיבי חדרו"ת שלא ברשות יורשים, והשואל כתב ודמיא לטובת הנאה שאינה בידושה, כמ"ש הרמ"א בסימן רעו סעיף (ע"י לעיל הערה כז מדברי המהרש"ס), והבי"צ כתב שהכתבים הם ממון היורשים ממש, ואם רוצה אחד להעתיקם ודאי שיש בו משום גזל, אלא שיש לדון כשהעתיק בחיי המחבר, או שלא בידעת היורשים, ולכאורה אם שמע חדרו"ת מאחד ודאי שמוותר להדפיסם בשמו, וא"כ מאי ג"מ אם ראה בכתבים, ועוד דמי למ"ש הרמ"א סימן רצב סעיף כ שמוותר להעתיק דברי תורה, וה"ה מכתבים, משא"כ להעתיק מכתבים של יורשים ודאי שיכולים למחות, וגם למנוע מלהדפיס, מפני שיכול לומר בעינא לעשות מצוה, וכ"ש אם הוא זכות ממון (ע"י שהאר"ק אם יש דין ירושה במצוות, ובמ"ש בדברי הרא"ש שכופין להשאיל ספרים, ע"י פרק ו הערה טז). והעלה הבי"צ שאף אם הרשה המחבר בחייו להעתיק, אסור להדפיס בלי רשות יורשים, שמסתמא לא הרשהו אלא להעתיק לעצמו אבל לא להדפיס ע"פ תבל, ומדרך העולם שיוורשו ידפיסו ספריו, ואם אחר ידפיס לא יוכלו היורשים להדפיס, ואם כבר הדפיס בחייו, כ"ז שלא מכר ספריו ודאי שאסור לאתרים להדפיס, אבל אם כבר מכר, למה לא יוכל אחר לזכות בני דורו ולהדפיס ולמכור בזול, והביא דברי השו"מ הנ"ל שאסור להדפיס אף כשאין הסכמה, ואף לאחר שכבר מכר ספריו, והבי"צ כתב דאע"פ שהתורה דיליה, כיון שכבר נתן רשות ללמד או מכר ספריו ודאי בעין יפה נתן, ומ"ש השו"מ דהוי כמתרש מלאכה שאין אחר רשאי לעשות אותה מלאכה, ז"א דבתורה נאמר

מה אני בחנם, ואע"פ שבפירושי ד"ס מותר ליתול שכר, מי נתן לו כח לאסור להדפיס עד שישלמו עבור זכות זו (ואף במלאכה כתב שאין איסור אא"כ יש לו רשיון מהמלכות שזכות זו שייכת לו לעולם). ושוב כתב שיש לאסור אם הוא מכח דינא דמלכותא, וכ"ש בזה שהוא לטובת המחברים שמתפרנסים מזה (ועי"ש שדן אם בכור נוטל פי שנים מריח הדפסת ספרים אחר מות אביהם), ועי' עוד בשד"ח אס"ד מערכת ה' סימן מא שהאר"ך הביא מדברי האחרונים שדנו בענין זה, ועי' קובץ הפוסקים סימן ב.

20 - שו"ת נדע ביהודה מהזורה תניא - חו"מ סימן כד

תשובה על דבר אשר נשאלתי מק"ק ליווארני וז"ל השואל. ראובן חיבר פירוש על סדר נזיקין וקדשים והלך אצל שמעון המדפיס ותפשו עמו בסך דיוע בעד כל דף שידפיס לו אלו השני סדרים עם פירש"י ותוספות ופירוש של המחבר הנ"ל למטה. והנה דרך המדפיסים אחר גמרם כל דף ודף סותרים סידור האותיות לסדר מהם דף אחר וזה המדפיס יש לו הרבה אותיות לכן לא לקלקל הסידור והניחו כמות שהוא רק הסיר מלמטה הפירוש החדש והדפיס לעצמו שני סדרים הנ"ל עם פירש"י ותוס' שיהיו מוכנים בידו בעת הפנאי שישלים להדפיס כל הש"ס. וטען ראובן המחבר הנ"ל יען שתשלומי שכירות המסדרים האותיות הוא היה משלם ועתה למה יהנה שמעון מסידור אותיות חנם ויחזיר לו חלקו מסידור האותיות כדין כל הנהנה ממלאכת חברו כדין מעין המשקה שדות והמקיף את חברו משלש רוחותיו. ושמעון טוען מאחר שהאותיות הם שלו יכול להשתמש בהם כרצונו ואין כח ביד ראובן לקלקל הסידור וכו'. יורנו רבינו הדין עם מי. עכ"ל השואל...

אמנם אחר היישוב נראה שחייב לשלם חלקו שהרי גם בדר בחצר חברו אפ"ל לא קיימא לאגרא אם חסרו אפ"ל דבר מועט מגלגלין עליו כל השכר כפי שנהנה כמבואר בש"ע בסימן שס"ג סעיף ז' יע"ש. והרי גם כאן מחסרו הרבה שאם לא היה שמעון מדפיס סדרים הללו הווי שכיחי וקפצו זביני על ספריו של ראובן שאפ"ל מי שלא היה קונה פירושו לחוד מ"מ אגב שהיה צריך לשני סדרים הללו ללמוד מתוכם גמרא עם פירש"י ותוספות היה מוסיף איזה דבר לקנותם עם פירושו של ראובן ועכשיו שמדפיס שמעון יהיה סדרים הללו שכיחי ובזול ולא ימצאו כל כך בריוח קונים שיקנו מראובן וכיון שגורם לראובן הפסד בזה מגלגלין עליו כל מה שנהנה לפי חלקו מסידור האותיות. ולא מיבעיא לדעת רוב הפוסקים שהם התוספות הרא"ש והטור ושאר הרבה פוסקים וכן סתם הש"ע בסימן שס"ג סעיף ז"ל שהביא רק דעת ה"א הללו וכן משמע שהסכים הרמ"א בהג"ה שהרי הוסיף עוד אפ"ל לחייב בלא עביד למיגר שכאן חייב שמעון לשלם חלקו להוצאות סידור האותיות אלא אפילו לדעת הרמ"ה שהביא הנ"י שם בפ' כיצד הרגל שאינו חייב לשלם כל מה שנהנה אלא רק מה שהפסידו אשר לדעתו גם דעת הרמב"ם כן שהרי לא הביא בפ"ג מהלכות גזילה הלכה ט' כלל הך דינא דשחרוריתא דאשיתא שאמרו שם בגמרא. א"ו שהרמב"ם מפרש שאינו חייב רק לשלם הפסד השחרוריתא וזה משנה שאינה צריכה פשיטא שמויק חייב לשלם מה שהזיק ור' יהודה שם בבעל העליה קאמר שאף דביתא לעליה משתעבד מ"מ חייב לשלם השחרוריתא ובה פסק הרמב"ם כת"ק שם יעויין בפ"ד משכנים, אבל אם היה הרמב"ם מפרש שע"י השחרוריתא חייב לשלם כל השכירות ואף שבבית ועליה פסק כת"ק מ"מ נ"מ בהא דר' יהודה שעכ"פ איש זר הדר בחצר חברו והשחיר הכתלים מעט שחייב לשלם כל השכר והיה להרמב"ם להביא הך מילתא בפ"ג מגזילה א"ו שהרמב"ם סובר כדעת הרמ"ה. ואני תמה על הרב המגיד שם וכמו כן על מרן הב"י שלא הרגישו שהרמב"ם חולק בדבר. מ"מ כאן בנדון שלפנינו אינו דבר מועט ואי אפשר לומר בזה שאינו חייב רק מה שהפסידו כי ההפסד לדעתו הוא יתר על הוצאה לכן חייב שמעון לשלם כל שנהנה מסידור האותיות לפי חלקו כל אחד לפי מספר מה שמדפיס. כן נלענ"ד. +/הגהות רב"ב/ נ"ב מאד נפלאים דבריו, הכי בדף המסודר היה נשאר זכות לראובן המחבר אף אחר שכבר נעשה בו מלאכתו וכל שעושה שמעון אח"ז באותו דף המסודר בשלו עשה, ובלא טעמא דזה נהנה כו' אין בכה"ג מקום התחלת צידוד חיוב על שמעון. ואף לפי הנחתו של המחבר אין מזה ענין השתוות להמפסיד שחרוריתו דביתו ששם נעשה ההפסד בבית של התובע בלא דעתו אבל הכא הכי היה מנוע ע"פ דין לשמעון שידפיס לעצמו ספרי המשניות בלי פירוש המחבר, וכיון שמותר היה לכתחלה להדפיס לצורך עצמו ספרי משניות למה יקרא בשם הפסד ואף שהדפיסם באותו דף שהיה מתוקן ומסודר תחלה לצורך ראובן כיון שהשלים הדפסת צרכו רשות היה לשמעון להדפיס באותו דף כמו שהיה רשות בידו לדפוס באותיות אחרות ואין בזה שום נדנד איסור בגרם מניעת ריוח לחבירו. ונראה שלא היה צד איסור על שמעון לדפוס לצורך עצמו באותו דף מיד אחר שנגמר סידורו בעיבת פירוש המחבר אף בטרם החל לדפוס עבור המחבר כי לא היה הדף קנוי לראובן. נחזי אנו עד"מ ראובן שצריך לשלוח סחורתו לאיזה מקום והשוה עמו שמעון שיעשה עגלה חדשה וגם יקנה סוסים להוליק בשכר סחורתו של ראובן למקום פלוני, היעלה על הדעת שאם שמעון מניח באותו עגלה גם סחורה של עצמו יצטרך ליתן לראובן שיעור הנאתו.

21 - תוספות מסכת קידושין דף נט עמוד א

ומיהו קשה מהחיא דפרק לא יחפור (ב"ב דף כא:) דקאמר התם מרחיקין מן הדג כמלא ריצת הדג אע"פ שהוא של

הפקר ונראה דהתם היינו טעמא מפני שהוא יורד לאומנתו כי ההיא דקאמר התם (שם) האי בר מבואה דאוקי ריחיא ואתא בר מבואה ואוקי בהדיה מצי לעכובי עליה דקאמר ליה דקא פסקת לחיותאי ועוד אומר רבינו מאיר אביו של ר"ת דמיידי בדג מת שכן דרך הדייגים להשים במצודות דג מת והדגים מתאספים שם סביב אותו הדג וכיון שזה פירש מצודתו תחילה וע"י מעשה שעשה זה מתאספים שם סביב ודאי אם היה חבירו פורש הוה כאילו גוזל לו ויכול לומר לו תוכל לעשות כן במקום אחר ומכאן נראה למהר"ר יצחק שאסור למלמד להשכיר עצמו לבעל הבית שיש לו מלמד אחר בביתו כל זמן שהמלמד בביתו שמאחר שהוא שכיר שם ילך המלמד במקום אחר להשתכר שם אם לא שיאמר בעה"ב דאין רצונו לעכב המלמד שלו אבל אם שכר בעה"ב מלמד אחד יכול בע"ה אחר לשכור אותו מלמד עצמו ואינו יכול לומר לו הבעה"ב לך ושכור מלמד אחר דנימא ליה אין רצוני אלא לזה שהרי כמדומה לי שזה ילמוד בני יפה ממלמד אחר.